

Wanda Reisel. *Het beloofde leven*. Querido

Ballingen en ontheemden - in de recente Nederlandse literatuur wemelt het ervan. Vorig jaar bleek dat overduidelijk uit de nominaties voor de AKO Literatuurprijs. In bijna alle genomineerde romans waren personages driftig op zoek naar een eigen thuis, een vaste plek in de wereld. De roman die dit jaar heeft gewonnen vertoont een vergelijkbaar patroon, al speelt de queeste zich in Marcel Mörings roman *Het grote verlangen* minder in de ruimte af dan in de tijd. Herinnering is er het sleutelwoord. Alleen via het geheugen, waarvan de open plekken om invulling schreeuwen, is het mogelijk in de wereld vaste vorm aan te nemen.

Dat het om een zeer oude, maar niet verouderde thematiek gaat, laat Wanda Reisel zien in haar derde boek, de roman *Het beloofde leven*. 'Odysseus vaart uit met de Savage Grace', lezen we ergens, plompverloren tussen andere, gewone, beschrijvende zinnen. Het blijkt een mededeling te zijn met een dubbele bodem, want wie durft er nu uit te varen op een schip met zo'n ominieuze naam? Dat is vragen om schipbreuk.

In de roman neemt de schipbreuk de vorm aan van een zelfmoord, die diepe indruk maakt op het veertien-jarige meisje Vera Aleksander, bij wie de zelfmoordenaar in huis woont. De zelfmoord van Adler zal haar verdere leven bepalen, maar het duurt niet minder dan tweeëntwintig jaar voordat zij daar zelf achterkomt. Pas dan kan zij op haar beurt een odyssee ondernemen, en ditmaal met minder fatale afloop.

Ook in *Het beloofde leven* speelt de herinnering een cruciale rol. De tocht in de ruimte die Vera maakt is tegelijkertijd een tocht in de tijd, terug naar het Rusland waaruit haar joodse familie ooit is weggevlucht. Daarna was de Tweede Wereldoorlog gekomen, die ook in het veilig gewaande Nederland zoveel slachtoffers heeft gemaakt. Maar in de jaren zestig, het punt waarop de roman begint, heeft het leven zijn gewone gang weer hernomen in het doktersgezin waarvan Vera deel uitmaakt. De enige die, als een tastbaar raadsel, aan de voorbije rampspoed herinnert is Adler, met wie Vera een bijzondere band heeft gekregen, zij het nog zonder zijn - eveneens joodse - achtergrond te kennen.

Om hen beiden draait het in deze roman. Vera's broer Ido, die jaren later naar Los Angeles blijkt te zijn verhuisd, heeft 'afstand' genomen, letterlijk en figuurlijk, maar Vera wil dat op de een of andere manier maar niet lukken. Als een onevenwichtige 'scriptdokter' (beroepshalve bewerkt zij 'oude, zieke filmscripts, waar niemand meer iets in ziet') gaat zij door het leven, gekweld door verveling en aanvallen van misantropie. Volgens haar psychiater lijdt zij aan 'Ik-zwakte'.

Haar uitweg (en die van haar broer) is altijd de film geweest. 'Er bestaat geen groter geluk dan in een rood fluwelen stoel te liggen, het snoep open te scheuren, het achter elkaar in je mond te proppen en in het donker alleen maar te kijken naar het scherm, waar alles gebeurt wat je maar zou willen'. In de bioscoop werkt bovendien de 'gave' niet, die broer en zus van hun grootvader hebben geërfd: beiden zijn in staat de toekomst te voorzien, met als gevolg dat de werkelijkheid hun geen verrassingen meer te bieden heeft.

Pas na de dood van Adler verdwijnt deze gave weer. Wat je zou kunnen interpreteren als een aanwijzing dat het voortaan zaak is niet meer vooruit te kijken,

maar terug, naar het weggeduwde verleden, en zo te ontsnappen aan de schijn waarmee het leven tot dusver dragelijk is gemaakt.

Dat laatste lukt Vera pas, wanneer zij - tweeëntwintig jaar later - het ouderlijk huis moet verkopen en haar leven plotseling in een stroomversnelling terecht komt. Door in het huis een film te laten opnemen weet zij definitief van de schijn (die zich nu ook uitstrekt tot de veiligheid van het ouderlijke thuis) afscheid te nemen. Haar speurtocht naar Adlers Russische echtgenote, uitgelokt door zijn teruggevonden afscheidsbrief, verschaft haar vervolgens het inzicht en de moed om het lot in eigen hand te nemen en de 'wrede' werkelijkheid genadig in het gezicht te zien. 'Ik ben hier ergens', realiseert zij zich op een brug in Leningrad, een symbolische plek ongetwijfeld, tussen het gruwelijke verleden en de onzekere toekomst.

In *Het beloofde leven* (een wrange variatie op het beloofde land) heeft Wanda Reisel zich, meer dan in haar beide vorige boeken, aan ernstige, zelfs zware thema's gewaagd. Thema's waarbij de pathetiek onvermijdelijk op de loer ligt. Helemaal ontbreken doet het pathos niet, maar Vera's oneerbiedige temperament en Adlers melancholie geven het boek toch ook heel andere accenten.

Het beloofde leven heeft iets verbrokkelds, de roman doet denken aan een caleidoscoop of (om in de geest van de hoofdpersoon te blijven) aan een wat ruw gemonteerde film. Zo wordt het verhaal in de eerste helft geregeld onderbroken door monologen van het vroegere huispersoneel van de Aleksanders, waardoor men met de ogen van relatieve buitenstaanders mag kijken naar Adler en naar het doktersgezin. Ook is er een passage waarin de lezer opeens met Vera's grootouders meereist in een veewagon naar een Duits vernietigingskamp. In de tweede helft van het boek daarentegen wordt alle aandacht in beslag genomen door de beide elkaar spiegelende speurtochten van Adler in Rome en van Vera in Rusland.

Door deze verbrokkelde opzet mist de roman de meeslepende compactheid van *Het blauwe uur*, nog altijd het beste boek van Wanda Reisel naar mijn overtuiging. Maar zonder aantrekkelijkheden is de veel lossere vorm van haar nieuwe roman niet. Met uitzondering van de passages over Adler, zowel die in Nederland als die in Rome, volgt de roman in zijn grillige compositie de ontwikkeling van de hoofdpersoon als een tamelijk betrouwbare seismograaf, waardoor de thematiek van het boek niet alleen aanwezig is in wat er beschreven wordt, maar ook in de manier waarop dat gebeurt.

Een volmaakte roman is *Het beloofde leven* intussen niet geworden, wèl een roman die bij vlagen weet te ontroeren en die geen moment twijfel laat bestaan over de ernst waarmee hij is geschreven.

(de *Volkscrant*, 14-5-1993)